

Увага аудитора має зосередитись і на достовірності величини амортизаційних відрахувань за основними засобами і нематеріальними активами. Зокрема, необхідно перевірити, чи немає нарахувань зносу основних засобів понад нормативний строк їх експлуатації.

Аудиторській перевірці підлягає також обґрунтованість віднесення на витрати виробництва сум за окремими податками, зборами, відрахуваннями, платежами.

Література

1. Робертсон Дж. К. Аудит. — М.: КРМГ: Аудиторская фирма «Контракт», 1993. — 496с.
2. Ткач В. И., Ткач В. М. Управленческий учет: международный опыт. — М.: Финансы и статистика, 1994. — 139с.
3. Фридман Пол. Аудит. Контроль затрат и финансовых результатов при анализе качества продукции. — М.: Аудит: ЮНИТИ, 1994. — 286 с.
4. Шишкин А. К., Микрюков В. А, Дышканд И. Д. Учет, анализ, аудит на предприятии. — М.: Аудит: ЮНИТИ, 1996. — 496 с.
5. Петрик О. А., Савченко В. Я., Свідерський Д. Є. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: Навч. посіб. / За заг. ред. О. А. Петрик. — К.: КНЕУ, 2008. — 472 с.

Стаття надійшла до редакції 14.01.09.

УДК657.334.722

О. В. Сагова

аспірантка кафедри обліку
підприємницької діяльності
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ДОВГОСТРОКОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Статья посвящена рассмотрению вопросов учета долгосрочных финансовых инвестиций. Внесены предложения по совершенствованию организации учета на основе законодательных актов и нормативно-правовых документов.

Article is devoted to illumination of questions of accounting of long-term financial investments. Put the proposes for the improvement of organization of accounting on the basis of legislation.

Ключові слова: *фінансові інвестиції, інвестиційна діяльність, цінні папери, прибутки, капітал, дивіденди.*

Фінансові інвестиції є основою розвитку будь-якого підприємства. Від ефективного управління інвестиціями залежить розвиток чи занепад суб'єкта господарювання, досягнення ним висо-

кого конкурентного становища на ринку. В умовах розвитку форм і видів фінансових інвестицій особливого значення набувають питання їх обліку й аудиту. Проблеми створення ефективних систем обліку й аудиту інвестицій є надзвичайно актуальними для країн з перехідною економікою. Застосування зарубіжного досвіду для організації та методики обліку й аудиту фінансових інвестицій потребує певної адаптації до специфіки ведення господарської діяльності в Україні. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність удосконалення організації та методики бухгалтерського обліку й аудиту інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств, адже відставання рівня обліку від реальних потреб практики може поставити під загрозу становлення сучасного ефективного ринку капіталів, а значить, стабілізацію і відродження економіки. Саме тому ця тема є актуальною.

У даний час існує значна кількість праць на тему цінних паперів, інвестиційної діяльності, щодо управління інвестиційним портфелем, виплати дивідендів, прийняття дивідендної політики та сучасних теорій з формування інвестиційного портфеля. Питання обліку операцій з фінансовими інвестиціями порушувалися одночасно з розвитком акціонерних товариств і ринку цінних паперів. В економічній літературі проблемам обліку фінансових інвестицій, дивідендів присвятили свої праці українські вчені П. І. Гайдуцький, А. Малишкін, В. В. Сопко, Є. Д. Чацкіс та інші. Серед закордонних учених, які здійснили значний внесок у розвиток обліку операцій з фінансовими інвестиціями, можна назвати І. А. Бланка, Є. Ф. Бріггема, Д. Міддлтона, Я. І. Функа.

Однак багато питань з удосконалення методики обліку фінансових інвестицій, їх руху, питання вдосконалення звітності як джерела інформації для численних груп користувачів потребують більш глибокого вивчення.

Актуальність згаданих проблем, їх практичне значення і недостатня теоретична розробка обумовили вибір теми даної статті. Розв'язанню даних питань присвячена праця С. Г. Зубілевич «Облік фінансових інвестицій». Але залишаються проблематичними питання поділу фінансових інвестицій на корпоративні та боргові, питання організації обліку витрат, пов'язаних з емісією цінних паперів.

Дана стаття присвячена окресленим проблемам обліку фінансових інвестицій. Поставлено завдання дослідити та розкрити питання обліку корпоративних та боргових фінансових інвестицій.

Згідно з П(С)БО 2 «Баланс» під фінансовими інвестиціями розуміють активи, які утримуються підприємством з метою збіль-

шення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора.

В економічній літературі заведено відносити до корпоративних фінансових інвестицій фінансові активи, що засвідчують право власності на частку в статутному капіталі іншого суб'єкта господарювання. Згідно з Законом України «Про акціонерні товариства», який набуває чинності з 29.04.09, корпоративні права — сукупність майнових і немайнових прав акціонера — власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Згідно з Господарським кодексом України корпоративні права — це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) цієї організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [1, с. 112].

Підставою для визнання в особи (учасника) корпоративних прав є наявність у неї частки майна підприємства. Володіння часткою (акціями) є необхідною передумовою для наявності корпоративних прав пропорційно цій частці. Частка особи визначається у статутному капіталі товариства, розмір якого зафіксовано в установчих документах товариства і зареєстровано в системі державної реєстрації юридичних осіб.

П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» визначає суттєвий вплив як повноваження брати участь у прийнятті рішень із фінансової та економічної діяльності об'єкта інвестування, а не контроль цієї діяльності. Якщо підприємство-інвестор володіє прямо або непрямо через дочірні підприємства 25 % — 50 % голосів об'єкта інвестування, то вважається, що інвестор має суттєвий вплив [2, с. 11].

Контроль за П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» визначається як повноваження, що надає можливість керувати фінансовою та операційною діяльністю підприємства з метою одержання вигід від цієї діяльності. Згідно з Законом України «Про акціонерні товариства» від 29.04.09 контроль — вирішальний вплив або можливість здійснення вирішального впливу на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма акти-

вами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання.

Вважається, що інвестор контролює підприємство, коли володіє більше ніж 50 % випущених акцій з правом голосу, оскільки контрольний пакет акцій — пакет із 50 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.

Проведені дослідження свідчать, що для користувача фінансової звітності є важливим висвітлення інформації про фінансові інвестиції у розрізі їх двох основних видів — боргових та корпоративних. Два рахунки — 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» та 35 «Поточні фінансові інвестиції», передбачені затвердженням Планом рахунків бухгалтерського обліку, не дають повної інформації про фінансові інвестиції і не відповідають потребам користувачів, оскільки за ними інвестиції поділяють за терміном утримання, а не за їх економічним змістом. Крім того, всередині цих двох груп активів існує необхідність додаткового поділу. Тому отримати мінімальний рівень необхідної інформації за методикою П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» та П(С)БО 2 «Баланс» практично дуже важко, а П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» не виконує покладених на нього функцій через суб'єктивну обмеженість його застосування.

З огляду на це пропонується окремо обліковувати корпоративні фінансові інвестиції за методом обліку участі у капіталі на субрахунок 141 «Фінансові інвестиції за методом обліку участі у капіталі (корпоративні)», а інші корпоративні фінансові інвестиції — на субрахунок 142 «Інші фінансові інвестиції пов'язаним сторонам (корпоративні)», боргові інвестиції на субрахунок 143 «Фінансові інвестиції непов'язаним сторонам (боргові)».

Складним також є питання щодо методів обліку та оцінки фінансових інвестицій, які передбачено П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції».

Бухгалтерський облік фінансових інвестицій залежить згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» від ступеня впливу та контролю інвестора на операційну та фінансову діяльність підприємства, в яке вкладено капітал. Вплив і контроль залежать від кількості акцій з правом голосу, яким володіє підприємство-інвестор, у відношенні до загальної кількості випущених акцій підприємства, в яке вкладається капітал (табл. 1).

**МЕТОДИКА ОЦІНКИ ТА ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ
ІНВЕСТИЦІЙ ЗГІДНО З П(С)БО 12 «ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ»**

Рівень впливу інвестора	Метод оцінки та обліку інвестицій
Інвестор не має суттєвого впливу або контролю за фінансовою та операційною діяльністю підприємства (менше ніж 25 % голосів)	Фінансові інвестиції відображаються в обліку за справедливою вартістю
Інвестор має суттєвий вплив на підприємство, але не здійснює контроль за його фінансовою та операційною діяльністю (від 25 % до 50 % голосів)	Фінансові інвестиції в асоційовані і спільні підприємства відображаються в обліку: ✓ за методом участі в капіталі ✓ за справедливою вартістю
Інвестор здійснює контроль за операційною та фінансовою діяльністю підприємства (більше ніж 50 % голосів)	Фінансові інвестиції в дочірні підприємства обліковуються за методом участі в капіталі

За наведеними даними видно, що підприємство-інвестор може застосувати два методи оцінки фінансових інвестицій — за справедливою вартістю та за методом участі в капіталі.

Первинно фінансові інвестиції згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку за фактичною собівартістю.

Собівартість фінансової інвестиції складається з ціни її придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших витрат, пов'язаних з придбанням фінансової інвестиції. Якщо придбання фінансової інвестиції здійснюється способом обміну на цінні папери власної емісії, то собівартість фінансової інвестиції визначається за справедливою вартістю переданих цінних паперів. Коли ж придбання фінансової інвестиції здійснюється способом обміну на інші активи, то її собівартість визначається за справедливою вартістю цих активів. Різниця між собівартістю придбання і викупною вартістю придбаних облігацій та інших боргових цінних паперів (дисконт або премія при придбанні) амортизується інвестором протягом періоду з моменту придбання до строку погашення рівномірним списанням на фінансові результати одночасно з нарахуванням відсотків.

Викупна вартість — сума, яку сплачує акціонерне товариство за придбання власних акцій або при достроковому погашенні облігацій.

Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності довгострокові інвестиції дозволено обліковувати залежно від їх характеру:

- ✓ за собівартістю (тобто включаючи витрати на придбання, такі як послуги брокерів, банківські комісійні збори, митні платежі);
- ✓ за переоціненою вартістю;
- ✓ за меншою з двох оцінок: собівартістю або ринковою вартістю.

Чинним Планом рахунків не передбачено відповідного рахунку для обліку витрат, що виникають при організації підприємства, зокрема акціонерного товариства. Витрати, пов'язані з випуском та розміщенням акцій, практикуючи бухгалтери-практики обліковують або на рахунку 92 «Адміністративні витрати», або на рахунку 952 «Інші фінансові витрати». Однозначного висновку стосовно обліку витрат на випуск та розміщення акцій з інформації, що міститься в офіційних документах, зробити не можна, тому кожний бухгалтер повинен визначитися з даною ситуацією при формуванні облікової політики та зазначити свій вибір в одному з положень наказу про облікову політику. У П(С)БО 16 «Витрати» зазначено, що до адміністративних витрат належать такі загальногосподарські витрати, спрямовані на обслуговування й управління підприємством: загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати та ін.), а до фінансових витрат належать витрати на відсотки (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) й інші витрати підприємства, пов'язані із залученням позикового капіталу [3, с. 12].

Ведення обліку витрат, пов'язаних з емісією та введенням в обіг власних цінних паперів, слід здійснювати на окремому субрахунку. Для цього пропонуємо використовувати субрахунок рахунку 95 «Фінансові витрати» — 953 з назвою «Емісійні та реєстраційні витрати».

Своєчасно надана інформація про операції з фінансовими інвестиціями має важливе значення для керівників, оскільки надає змогу прогнозувати дальший розвиток підприємства, отримання ним доходів від основної діяльності у майбутньому. Водночас інформація щодо здійснюваних фінансових інвестицій дозволить підприємству отримати додатковий дохід від інвестиційної діяльності, а не операційної. Це обумовлює специфіку розробки таких звітів для операцій з цінними паперами.

Здійснення операцій із цінними паперами супроводжується не тільки підприємницьким ризиком, але і виникненням такого види

ризика, як фінансовий, що пов'язаний з недоотриманням доходів чи отриманням збитків за операціями з цінними паперами внаслідок банкрутства чи нерентабельності емітентів. Не будучи професійним учасником ринку цінних паперів, підприємство не має достатнього досвіду для того, щоб мінімізувати такі ризики. Виходом з даної ситуації має бути забезпечення керівництва достовірною, достатньою та своєчасною інформацією про стан та структуру цінних паперів, отримати яку з установлених форм фінансової звітності просто неможливо.

У фінансовій звітності, наприклад, інформація про випущені облігації не виокремлюється, а відображається у складі кредиторської заборгованості. Крім того, інформація, яку містить фінансова звітність, не дає уявлення про емітентів цінних паперів, що не дозволяє оперативного відреагувати на зміни їх фінансового стану та зменшити чи взагалі уникнути можливих збитків. Отже, інформації, яку можна отримати з фінансової звітності, недостатньо для проведення аналізу операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями.

Отже, проблема полягає в тому, що встановлені форми фінансової звітності не забезпечують керівництво необхідною інформацією, а форми внутрішньої звітності, які б могли надати таку інформацію, не розроблені. Розв'язання даної проблеми полягає у розробці системи внутрішньої звітності за операціями з цінними паперами, яка буде містити більш широкі дані і дозволить відповідно розрахувати більшу кількість показників порівняно з регламентованою фінансовою звітністю. Вважаємо, що корпоративні фінансові інвестиції із суттєвим впливом у фінансовій звітності слід відображати у розгорнутому вигляді (актив, зобов'язання).

Це дасть змогу проведення аналізу операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями і, відповідно, проведення аналізу ефективності інвестиційної діяльності та фінансового стану підприємства.

Тож на основі викладеного можна зробити висновок, що для розв'язання проблем обліку довгострокових інвестицій потрібно:

- 1) розподілити в бухгалтерському обліку довгострокові фінансові інвестиції на боргові та корпоративні з використанням різних рахунків для їх обліку. Крім того, корпоративні фінансові інвестиції із суттєвим впливом у фінансовій звітності слід відображати у розгорнутому вигляді (актив, зобов'язання);

- 2) витрати, пов'язані з випуском та розміщенням акцій власної емісії, слід здійснювати на окремому субрахунку рахунку «Фінансові витрати».

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України: Офіційні тексти / Міністерство юстиції України. — К.: Юрінком інтер, 2004. — 304 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції», затв. наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91 // Бухгалтерський облік та аудит. — 2000. — № 5. — С. 17—20.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 № 1560-ХІІ.

Стаття надійшла до редакції 14.01.09.

УДК 657

С. В. Свірко

д-р екон. наук, доц., професор
кафедри обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ ВІДПРАВНИХ ПОЛОЖЕНЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБОТАХ УЧЕНИХ УКРАЇНИ

В статье рассмотрены основные проблемы, всплывающие при рассмотрении диссертационных работ по специальности 08.00.09 «Бухгалтерский учет, анализ и аудит».

In this article is a contemplated principal problem that is revealed under consideration of the dissertation on the scientific degrees in specialization 08.00.09 — Accounting, Analysis and Audit.

Кількість наукових досліджень з питань бухгалтерського обліку в Україні постійно зростає, про що передусім свідчать статистичні дані. Так, за спеціальністю «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» упродовж останніх п'яти років було захищено майже стільки дисертаційних робіт (зокрема 280), як за період 1991—2003 рр. (299 роботи) [1, с. 180]. Така тенденція є цілком зрозумілою, ураховуючи характер даного етапу розвитку вітчизняного бухгалтерського обліку — етапу реформування, модернізації та гармонізації національної облікової системи в частині всіх її складових із провідними світовими системами обліку.

Як відомо, кількісні показники не завжди свідчать про бездоганну якість кінцевого результату. І хоча переважна більшість захищених дисертаційних робіт мають справді високий рівень наукової підготовки, навіть серед них зустрічаються дослідження, в